

Коваль В. В., к.пед.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Питання фізичного виховання учнівської молоді досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, проте розвиток фізичного виховання учнів навчальних закладів професійно-технічної освіти України у другій половині ХХ ст. не був предметом спеціального історико – педагогічного дослідження, що обґрунтовує актуальність наукової проблеми. Наукове дослідження історичного досвіду генезису фізичного виховання в навчальних закладах профтехосвіти України є важливим тому, що розвиток профтехосвіти належить до пріоритетних напрямів здійснення державної політики в освітянській сфері, як це визначено Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року та Державною цільовою програмою розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки.

Саме у другій половині ХХ ст. відбулося уведення протягом 1946–1950 рр. предмета «фізична підготовка» у навчальні плани ремісничих та залізничних училищ, відбувалися системні зміни в професійно-технічній освіті України, а також функціонували дві системи спортивно-оздоровчого спрямування, взаємопов'язані з фізичним вихованням учнів профтехосвіти: фізкультурно-спортивний комплекс «Готовий до праці та оборони», який був програмною та нормативною основою фізичного виховання учнів та Всесоюзне добровільне спортивне товариство «Трудові резерви», створене для організації фізкультурно-спортивної роботи серед учнів і працівників навчальних закладів та установ профтехосвіти. Також, у цей період відбулося упровадження професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП) у процес фізичного виховання учнів навчальних закладів профтехосвіти України. 1990 рік обумовлений початком формування нової системи фізичного виховання учнів у контексті модернізації вітчизняної системи профтехосвіти України [1].

У досліджуваній історичний період формувалася своя системи фізичного виховання, яка на ідеологічних, науково-методичних, програмно-нормативних та організаційних засадах забезпечувала розвиток фізичних, моральних і вольових якостей молоді людини. Застосування системного підходу надає можливість дослідити фізичне виховання учнів навчальних закладів профтехосвіти України як системне утворення в двох поняттях – як різновид соціальної системи (система фізичного виховання) та як систематизований педагогічний процес (педагогічна система).

Наукові праці вчених з питань фізичного виховання та нормативно-методичні документи засвідчують, що у навчальних закладах профтехосвіти України процес фізичного виховання учнів здійснювався за моделлю, яка включала напрями загального, спортивно спрямованого та професійно спрямованого фізичного виховання.

З метою формування фізичних якостей працівника, важливих для обраного виду трудової діяльності в навчальних закладах професійно-технічної освіти здійснювалася спеціалізована фізична підготовка, яку прийнято називати професійно-прикладною фізичною підготовкою (ППФП). Вченими В. В. Беліновичем, С. А. Полієвським і В. А. Кабачковим була створена унікальна модель ППФП для системи фізичного виховання учнів навчальних закладів професійно-технічної освіти, в основу якої покладено теорію закономірностей переносу тренуваності та адаптації організму людини. На основі створених професіограм, а також добору видів спорту та фізичних вправ для ППФП вченими були опрацьовані практичні рекомендації з ППФП для різних робітничих професій, які стали в подальшому теоретико-методичною основою професійно спрямованого фізичного виховання в підготовці фахівців різних професій [1; 2].

Вивченням теоретико-методичних засад розвитку фізичного виховання в навчальних закладах професійно-технічної освіти також встановлено, що вікові особливості фізичного розвитку учнів обов'язково враховувалися в організації педагогічного процесу через створену систему медичних груп: основну, підготовчу, спеціальну. Так, програми з фізичного виховання в цих закладах створювалися на основі комплексу ГПО, який був побудований за віковим принципом [3].

Розвиток системи фізичного виховання учнів у закладах професійної підготовки робітничих кадрів відбувався у контексті еволюції системи професійно-технічної освіти та фізкультурного руху в Україні, комплексне дослідження якої надає можливість виділити етапи розвитку системи фізичного виховання учнів у закладах підготовки робітничих кадрів: I – організаційно-змістовий (1950–1959 рр.); II – структурно-трансформаційний (1959–1969 рр.); III – фізкультурно-прогресивний (1969–1990 рр.).

На основі наведеної періодизації визначено основні історично обумовлені організаційні особливості і тенденції розвитку фізичного виховання учнів у навчальних закладах професійно-технічної освіти України в 50-90х роках ХХ століття:

1. Передумовами становлення та розвитку фізичного виховання у навчальних закладах професійно-технічної освіти України стало створення в системі Державних трудових резервів навчальних закладів нового типу – залізничних та ремісничих училищ, а також функціонування двох систем спортивно-оздоровчого спрямування: фізкультурно-спортивного комплексу «Готовий до праці та оборони» та Всесоюзного добровільного спортивного товариства «Трудові резерви».

2. Фактичним становленням та початком розвитку фізичного виховання в навчальних закладах підготовки робітничих кадрів в Україні можна вважати період 1946–1950 рр., коли відбулося введення в навчальні плани ремісничих та залізничних училищ навчального предмета «фізична підготовка».

3. З 1959 року профтехосвіту України було переведено на новий тип навчальних закладів – міські та сільські професійно-технічні училища. Одночасно, керівництво фізичним вихованням в Україні було покладено на Республіканську Раду Співки спортивних товариств, що значно активізувало розвиток масового спорту та спорту вищих досягнень. Це стало причиною тимчасової затримки впровадження професійно-прикладної фізичної підготовки в навчальних закладах профтехосвіти України, повний програмний комплекс якої був включений у програму фізичного виховання учнів тільки у 1971 р.

4. Поступовий перехід у 1968–1984 роках професійно-технічної освіти України на новий тип навчальних закладів – середні професійно-технічні училища надав можливість збільшити термін фізичної підготовки та використати педагогічні технології старшої школи. Підвищенню значення фізичного виховання сприяло введення у 1982 році іспиту з навчального предмета «фізична культура».

5. З 1988 року після приєднання системи професійно-технічної освіти до створеної структури народної освіти України відкрилися широкі можливості використання в організації фізичного виховання учнів ПТУ методичної бази фізичного виховання школярів старших класів, напрацьованої структурами Міністерства освіти України у попередні роки.

Завдання фізичного виховання учнів системи професійно-технічної освіти в Україні упродовж досліджуваного періоду постійно розширювалися та найповніше були визначені у «Комплексній програмі фізичного виховання учнів середніх професійно-технічних училищ» 1986 року. Визначалося, що завданнями фізичного виховання є: забезпечення гармонійного розвитку фізичних якостей людини; навчання основним руховим діям і умінням, необхідним у житті, трудовій діяльності; навчання мінімуму знань в області гігієни, медицини, фізичної культури і спорту, здорового способу життя; виховання потреби до систематичних занять фізичними вправами; сприяння оволодінню професійними навичками; виховання морально-вольових якостей; спортивне вдосконалення найбільш підготовлених учнів в обраному виді спорту.

Аналіз програм із фізичного виховання навчальних закладів профтехосвіти дозволив з'ясувати, що структура змісту фізичного виховання визначалася в неповному обсязі, оскільки не враховувалася спортивно спрямована складова. Цьому суперечили діяльність спортивно спрямованого ВДСТ «Трудові резерви», яке забезпечувало функціонування мережі спортивних секцій у навчальних закладах профтехосвіти, а також вимоги щодо

обов'язковості виконання спортивного розряду з будь-якого виду спорту для отримання високої підсумкової оцінки з предмета «фізичне виховання». Це дає підстави для переосмислення структури змісту фізичного виховання учнів навчальних закладів професійно-технічної освіти України у визначених хронологічних межах [4].

Встановлено, що через розробку та поступове впровадження в практику в навчальних закладах професійно-технічної освіти України була створена ефективна система організаційних форм фізичного виховання, до якої входили уроки фізичної культури; фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня; заняття фізичною культурою, спортом і туризмом у позанавчальний час; загально училищні фізкультурно-масові, спортивні та туристські заходи.

Отже, з'ясовано, що в Україні діяла структурно розвинена та достатньо ефективна система фізичного виховання майбутніх кваліфікованих робітників. Завдання, зміст, форми та методи фізичного виховання в навчальних закладах профтехосвіти були підпорядковані основній меті – вихованню молоді та здебільшого визначалися історично обумовленими ідеологічно-політичними вимогами до підростаючого покоління і перспективами розвитку системи професійно-технічної освіти України. Проте така система фізичного виховання мала суттєвий недолік, оскільки була жорстко централізована та ґрунтувалася на нормативному підході, сутність якого зводилася до виконання обов'язкових вимог і нормативів, що суперечило ідеї диференційовано-індивідуального підходу до розвитку і виховання учнів.

На основі вивчення та узагальнення історичного досвіду розвитку фізичного виховання в професійно-технічних навчальних закладах України впродовж досліджуваного періоду можна стверджувати про доцільність та можливість його екстраполяції в сучасну концепцію фізичної підготовки учнів профтехосвіти на двох рівнях: теоретико-методологічному і практичному.

1. Кабачков В. А. Профессионально-прикладная физическая подготовка учащихся в средних ПТУ : метод. пособие / В. А. Кабачков, С. А. Полиевский. – М. : Высш. школа, 1982, 176 с. **2.** Белинович В. В. Задачи и содержание прикладной физической подготовки учащихся профтехучилищ // В кн. : Физическое воспитание учащихся профтехучилищ / В. В. Белинович. – М. : Высшая школа, 1968, С. 5–8. **3.** Козленко М. П. Комплекс ГПО в школе і профтехучилищі / М. П. Козленко, Т.В. Недільський. – К., 1973. – 51 с. **4.** Лікарчук І. Л. Професійно-технічна освіта України : історичний шлях і перспективи / І. Л. Лікарчук. – К. : Педагогіка, 1999. – 288 с.